

Ljubezen je osnovni odnos do sveta

Živa Čebulj Avtorji, ki jih prevajam, mi pomagajo bolje razumeti svet, pravi avtorica pesniške zbirke *Sama ljubezen je to*

*Iz drobcev te sestavljam, pesem / iz drobcev me sestavljaš, pesem / sama ljubezen je to / in jaz ne morem nič, prevajalka, prevodoslovka in gledališka lektorica Živa Čebulj piše v pesniškem prvencu *Sama ljubezen je to*, ki je pri Hiši poezije izšel jeseni, malo pred drugo knjigo pesni francosko-sirsko-libanonske pesnice Andréee Chedid *Upesniti besedo (1971–1991)* v njenem prevodu. Za prvo, *Ubeseđiti pesem (1949–1970)*, je lani prejela nagrado Radojke Vrančić za mlado prevajalko.*

NINA GOSTIŠA

Poznamo vas predvsem kot prevajalko. V akciji Društva slovenskih književnih prevajalcev *Če nisi preveden, ne obstajaš* ste dejali: 'Če ne prevajam, ne obstajam.' Zakaj vam prevajanje toliko pomeni?

Prevajanje je zame na neki način globoko branje, tako globoko, da lahko zareže v tkivo razmisleka, tkanino misli, zato je lahko tudi transformativno. Avtorji, ki jih prevajam, mi pomagajo bolje razumeti svet, kot ga vidijo oni, hkrati mi to pomaga bolje razumeti svet okoli sebe in samo sebe. Pri tem je bistveno, da so to večinoma avtorji, ki so res dobri in jim lahko estetsko, etično, spoznavno zaupam.

S čim si pridobijo vaše zaupanje? Z avtorjem, tudi če ga ne poznate osebno, prek besedila navežete stik, vzpostavite odnos.

Ja, prav to. Berem predvsem avtorje, ki mi jih priporočijo ljudje, ki so mi blizu, ki jim zaupam in mi o njih pripovedujejo z navdušenjem, ali pa tiste, ki jih s podobnim navdušenjem predstavljajo v literarnih oddajah. Seveda včasih na koncu ugotoviš, da si se nad nekom preveč navdušil in da v resnici ni nič posebnega, ali pa da je drugače zelo pritegnil, tebe pa ne. Med vsemi se vedno najdejo takšni, o katerih se zdi, da ti govorijo reči, ki si jih intuitivno že vedel, pa si nanje nisi upal položiti prsta ali besede in si priznati, kje te je bolelo. Oni pa ti rečejo: 'Glej, tukaj.'

Se katerega od njih ustrašite? Na primer eminenc, kot je Mathias Énard.

Super je, če začneš prevajati mlad. Jaz sem začela pri dvajsetih in nisem imela občutka, da se moram koga bati. Moj prvi prevod je bil Philippe Besson, ki je zelo nežen, zato sem morala biti z njim precej previdna. Naslednji je bil Jérôme Ferrari, potem pa že Énard. Knjiga *Pripoveduj jim o bitkah, kraljih in slonih* je eden od njegovih najkrajših bisero, hkrati to ne pomeni, da je kaj manj erudijska, da je v njej kaj manj referenc, nenavadnih besed iz vseh možnih kultur in časov. To so bili kar veliki zalogaji, a šele leto zatem, ko je dobil Goncourtovo nagrado za *Kompas*, sem se zavedala, da kakšno avtorsko kapaciteto gre. Tudi ko sem se enkrat brala svoj prevod; pa ne le zato, ker mi je dobro uspel, ampak ker je knjigo tako dobro napisal. Res dobri avtorji znajo zasijati skozi prevajalko, kakršnekoli že je prevod.

Kakšno vlogo imajo pri tem, predvsem za mladega prevajalca, mentorji in uredniki? Tako rekoč ves čas na primer sodelujete z Nadjo Dobnik iz Hiše poezije. Mentorstvo je izjemno pomembno. Nadja Dobnik ni nikoli posegla v besedilo ali predlagala rešitev.

Predvsem me na določene reči opozarja in me spodbuja k dodatnemu razmisleku; sprva je bilo tega več, zdaj mogoče malo manj. Vedno je kaj, kar bi bilo lahko še boljše.

Sicer pa ste se v prevajanju prvič preizkusili s fan fictionom o Harryju Potterju.

To je bilo med četrto in peto ali tretjo in četrto knjigo, ko smo vsi že napeto čakali nov prevod in so na spletu vzniknile strani, na katerih so se vzpostavljale skupnosti oboževalcev. Takrat sem ugotovila, da je prevajanje kot gimnastika. Spomin na to se mi je zbudil ob prevajanju *Zrcalke*. Njena avtorica

Včasih mi prav na novo naučena pesem razjasni življenjsko situacijo. Takrat se mi razreši tudi prevod in v tem je prevajanje transformativno.

Christelle Dabos je začela pisati fan fiction zaradi iste frustracije, kar je zanimiva povezava med njo in mano, njeno prevajalko.

Zrcalka je zajetno prozno delo, fantazijska tetralogija. Nemalo besedišča ste morali izumiti, kar zahteva svoj čas. Vendar ste jo prevedli precej hitro, v štirih letih. Čemu to pripisujete?

Res sem jo hitro prevedla, ampak predvsem zato, ker v tistem življenjskem obdobju nisem počela nič drugega in sem povsem živela v njenem svetu. Zelo sem verjela vanj. Govori o deklici, ki je neopazna, nerodna; pri tem ne gradi na njeni preobrazbi iz grdega račka v laboda, ampak na tem, kako se ona spopada s svetom, ki razpada, kako ga razume. Po deset, dvanajst ur na dan sem preživela z besedilom. To je edini način, da si s *špehom* – da imaš vsaj občutek, da si se nekam premaknil.

Si zadate dnevno kvoto?

Pri *Zrcalki* je bila dvajset strani na dan. Na začetku je šlo počasi, ker je bilo treba vzpostaviti novo besedišče, potem sem opazila, da se mi besede porodijo med drugimi opravili, kot sta sprehod ali umivanje zob. Pri poeziji je drugače. Pesmi se velikokrat za neko obdobje naučim na pamet – te se mi redno rešujejo na sprehodih, med vožnjo, tudi sredi pogovorov. Včasih mi prav na novo naučena pesem razjasni življenjsko situacijo. Takrat se mi razreši tudi prevod in v tem je prevajanje transformativno.

Vam je morda zato prevajanje poezije bliže kot proza in dramatika?

V tem obdobju ja.

Kako sicer krmarite med njimi?

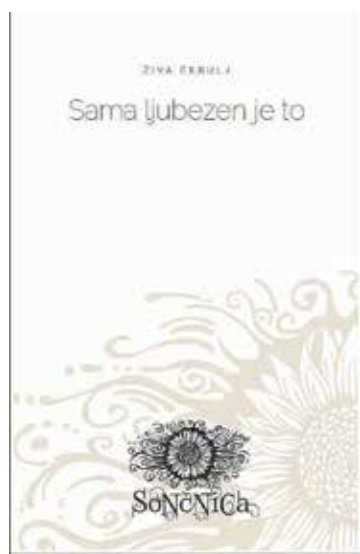
Pravzaprav se ravnovesje vzpostavi samo od sebe. Se pa pri prevajanju poezije najbolj ostrim v ekonomičnosti in natančnosti, kar je absolutno nujno pri dramatikah, pa tudi pri prozi.

Je tudi intuicija najbolj ključna prav pri poeziji?

Če so intuicija pretekle izkušnje, izobrazba ..., je vprašanje tudi, kako se naučiti zaupati tej intuiciji. Naučiš se, ko se ustaviš, svoje delo pregledaš, reflektiraš, poiščeš argumente, da svojo intuicijo potrdiš ali ovržeš. Delo

Slovenistka, francistka in doktorska študentka prevodoslovja Živa Čebulj prevaja poezijo, prozo, dramatiko ter je avtorica več spremnih študij in esejev. FOTO VORANC VOGEL

torej ni le prevajalsko, ampak tudi prevodno-reflektivno, skoraj malo prevodoslovno. To me je, najprej z Andréee Chedid, potem pa sem zamenjala temo, absolutno napeljala k vpisu doktorata. Moja tema je prevajanje v gledališču in prevajanje za gledališče.

Kar nekaj dramskih besedil ste prevedli, med njimi za SLG Celje *Laž Floriana Zellerja*, čigar tekste ste vzeli pod drobnogled za doktorsko disertacijo. V tem gledališču ste zaposleni kot lektorica; gre za več kot le jezikovno pregledovanje besedil. Kako ste ob tem postali še pesnica?

Mislím, da prav s prevajanjem Andréee Chedid. Pisala sem sicer ves čas, tudi željo po tem sem imela, razen med prevajanjem *Zrcalke*, ko sem toliko sedela za računalnikom. Potem sem se vrnila najprej k dnevniku, pa k pesmim, ki so bile samo zame. Ni se mi zdelo, da bi drugim prinesle dodano vre-

dnost, če bi jih delila z njimi. Ob Andréee Chedid je z mene padlo breme. Znašla sem se v skromnosti ter si dala dovoljenje, *licence to*, da bodo v redu, kakršnekoli že bodo; da z upovedovanjem svoje resnice nočem povedati nečesa univerzalnega, ampak se zavedam, da gre za nekaj partikularnega. Prav z nečim tako subjektivnim se lahko, ne za vse, dotaknem skromne človeškosti. V tem je morda stvar zanimiva tudi za druge. Ko sem začela pisati *Sama ljubezen je to*, naslovno pesem zbirke, ki govori o evtanaziji, sem vedela, da je nekaj, kar bom lahko pokazala in za čimer lahko stojim.

Ta je precej pogumna, saj se dotika tabuja, ki je v naši družbi že dolgo prisoten, v zadnjem času pa je vprašanje znova bolj aktualno. Ste se zavedali tega, ko ste jo pisali?

Ne. Pesem je nastala iz naslova časopisne novice. Dotaknila se me

je zato, ker pri nekaterih večno zanimivih etičnih vprašanjih preprosto ne moremo določiti, kaj je prav in kaj narobe – ker so lahko situacije tako različne, ker smo si ljudje tako različni. Hotela sem raziskati, zakaj je to tako težko.

Povejte še kaj o zbirki.

Najprej bi vas jaz rada vprašala, o čem po vašem govorijo te pesmi.

O ljubezni in izgubi.

(premor) Ja, najbrž tudi. Nekdo mi je rekel, da so to ljubezenske pesmi. Ko pomislim na ljubezen, imam pred seboj najrazličnejšo paleto vrst ljubezni. Ljubezenska pesem je zame monopolizirani izraz za erotični odnos med dvema. Pomembno in dragoceno se mi zdi to demonopolizirati in opozarjati na ljubezen do preprostih radosti, recimo do jutranje kave, do prijateljev, do širšega kroga ljudi ...

Omenjate tudi ljubezen do sebe ...

... pa tudi ljubezen do narave ... Vse te ljubezni nas lahko sestavljajo. V tem smislu se mi zdi dragoceno govoriti o ljubezni veliko bolj kot o erotičnem odnosu med dvema, ki po moji definiciji ljubezni sploh ni nujno ljubezen. Ali pa ni vedno ljubezen.

Kaj pa je?

Neki kompleksen odnos z erotičnimi prvini ...

In kaj je potem za vas ljubezen?

Ljubezen je osnovni odnos do sveta.

Je vaš takšen?

Ne zmeraj, ne zmeraj ... Se pa trudim. To je bistveno – na ljubezni je treba delati.

Morda so vas tisti, ki so pesmi označili za ljubezenske, razumeli prav. *Sama ljubezen je to* je besedna zveza, ki se v zbirki na več mestih ponovi, morda je nehoti postala njena rdeča nit. Vam je Andréee Chedid torej tako blizu, ker jo imate za pesnico ljubezni?

Moja pot z Andréee Chedid se je začela pred približno dvanajstimi leti, ko sem jo našla v antologiji *Les poètes de la Méditerranée* založbe Gallimard. Nekaj prevodov sem pripravila za revijo *Poetikon* in Ivan Dobnik je predlagal, da se lotimo knjige. Dela sem se lotila počasi, vzpostavitev njenega pesniškega jezika mi je vzela ogromno časa. Za glavni del prevoda vsake od dveh knjig sem porabila

Nekaj sladkega, nekaj sočnega, nekaj dobrega lahko vzkali šele, ko maske padejo, ko se razpočijo, in nastopi ranljivost sočnega notranjega jedra.

približno dve leti konsistentnega dela. Pesmi je treba včasih tudi za dalj časa odložiti in se naposled znova vrniti k njim.

Čeprav sta knjigi izšli pred kratkim, druga je prišla iz tiskarne tik pred knjižnim sejmom, sem lahko z njo spleta tesen odnos predvsem zato, ker je dolg. Lahko rečem, da je vplivala na to, da tudi sama pišem, in da je moja poezija nastajala v dialogu z njeno. To bi rada posebej izpostavila, saj

se v poeziji in pisanju izogibamo referencam, v katerikoli drugi umetnosti pa je teh cela vrsta na vse možno. Dialogiziranje je zame nekaj ključnega.

Če bi bila sama s sabo, gotovo ne bi mislila takšnih misli ali vzpostavila takšnega odnosa do sebe in do sveta. V tem smislu se čutim povezano z vsemi, ki so bili ob meni, ki so ob meni, s katerimi skušamo razumeti svet in ga seveda tudi rešujemo (*smeh*). To je transformativno. Če se vrnem k Andréee Chedid – ves ta čas, ki sem ga preživela z njo, me je spremenil.

Na kakšen način?

Lahko sem postala pozorna na drobnejše stvari in v njih odkrivala radost, ljubezen, se v tem smislu odprla poeziji, poeziji življenja, in si priznala, da te stvari nastajajo v dialogu, da sem vpeta v družbo in da je treba biti pretočen.

Kako bi opisali vajin dialog?

Predvsem kot referenčno točko, kot orientir. Kot tak se v moji poeziji ponavlja moto iz njene: *ko se razpoči mandelj*.

Kako ga razumete?

Mandelj je kot oreh najprej v trdi lupini. Gre za maske, ki ne morejo dati življenja. Nekaj sladkega, nekaj sočnega, nekaj dobrega lahko vzkali šele, ko maske padejo, ko se razpočijo, in nastopi ranljivost sočnega notranjega jedra. Pa tudi, da – to najdemo pri mediteranskih pesnikih, kot sta Abdellatif Laabi in Bachir Hadj Ali, in ne zadnje pri Charlesu Julietu, ki ga zdaj prevajam – se ti šele takrat, ko se prepustiš smrti nečesa ali za nekaj, lahko zgodi novo rojstvo.

Ovire in potenciali fotografskega medija

Od znotraj dol in od zgoraj Pregledna razstava del mednarodno priznane umetnice Aleksandre Vajd

V Muzeju sodobne umetnosti Metelkova (+MSUM) bodo danes ob 19. uri odprli razstavo *Od znotraj dol in od zgoraj*, ki bo do 5. maja prihodnje leto obiskovalcem nudila vpogled tako v zgodovino fotografskega medija kot v ustvarjalnost mednarodno priznane slovenske umetnice, ki živi v Pragi.

PIA PREZELJ

Poleg orisa tega, kako se je medij spreminjal, odkar v njem ustvarja Aleksandra Vajd, razstava, ki sta jo podpisala kustosa Ana Mizerit in Michal Novotný, poudarja umetniške pristope in prakso vračanja k izvornim trenutkom nastanka fotografskega medija, k njegovim ontološkim začetkom, poudarjajo v +MSUM. »S tem pristopom se umetnica osredotoča na njegove bistvene komponente, ostaline in esenco materije, ki ohranja potencial za preoblikovanje in generiranje v nekaj novega, na kar se nanaša tudi naslov razstave,« so zapisali.

Aleksandra Vajd, ki je diplomirala na Veterinarski fakulteti UL in magistrirala na oddelku za fotografijo akademije FAMU v Pragi kot

Aleksandra Vajd: *Od znotraj dol in od zgoraj*, MG+MSUM, 2023

sodobna umetnica, v okviru svoje- ga pedagoškega dela pa deluje tako v Sloveniji kot v tujini (leta 2008 je postala docentka na Akademiji

za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani, nato leta 2016 docentka in leta 2021 izredna profesorica za področje vizualnih umetnosti na Akademiji za vizualne umetnosti A.V. A. v Ljubljani, od leta 2008 pa vodi oddelk za likovno umetnost na katedri za likovno umetnost Akademije za umetnost, arhitekturo in oblikovanje – UMPRUM v Pragi), občasno sodeluje tudi z umetniki, ki primarno uporabljajo druge medije in s tem »potiskajo fotografijo onkraj njenih meja, s čimer uvajajo nove, hibridne ali združene artefakte«.

Razburkatí čas

Umetnica je predlaskim v intervjuju za *Membrano* dejala, da je dialog z drugim po naravi opredeljen s trenutkom in kontekstom, saj »zavestno in podzavestno vključuje *zeitgeist* in prevladujoče ideje družbe v danem trenutku. Ker so ideje znotraj družb dinamične in podvržene spremembam, dobimo priložnost, da preberemo tok časa in razvoj različnih družbenih idej. Z mešanjem sprejetih družbenih

konvencij lahko tako razburkamo čas.«

Na razstavi se v skupnih projektih in umetniškem dialogu predstavljajo še Hynek Alt, Jimena Mendoza in Anetta Mona Chisa, ki je postavila razstavo tudi v oblikovni kontekst. »Ne nazadnje razstava izpostavlja umetniško vpetost v pedagoški proces in s tem razstavní prostor spreminja v vključujoč in povezovalen element, oblikovno zasnovan v pričakovanju novih vsebin, ki bodo dopolnile prostor in ga pognale v gibanje.«

Aleksandra Vajd je v omenjenem intervjuju poudarila, da se je fotografija z digitalizacijo rešila mimetične funkcije. »Ni več sužnja mimetičnosti in realnosti. Ni več sužnja človeštva. Fotografija se lahko začne ukvarjati sama s sabo,« je dejala in dodala, da je »na neki način podobna slikarstvu. V fotografiji imam fotoaparát in film oziroma fotopapir, slikarstvo pa ima platno, okvir in barve. Mislím, da je šele Lucio Fontana, ko je zarezal v platno, naredil premik. V vsakem mediju je nekdo sposoben narediti preboj.«

SVETOVALNI CENTER ZA OTROKE, MLADOSTNIKE IN STARŠE
1000 Ljubljana, Gotska 18, Slovenija
T 01 583 75 00, E info@scoms-lj.si

Dne 8. 12. 2023 je na spletni strani Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, <https://www.scoms-lj.si/>, pod Aktualna obvestila, objavljen razpis za zasedbo delovnega mesta **direktorja Javne ustanove Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Ljubljana (m/ž)**

DELO VSAK TOREK

Književni listi